

ETIMOLOŠKI I CIVILIZACIJSKI KORIJENI RIJEČI AKACIJA

Marko Kovačević

U jednom broju Jezika piše: "Pravi hungarizmi u hrvatskome književnom jeziku jesu: akacija, bunda, čaklja, čopor, gulaš, hajduk, kečiga, kiniti (se), lopov, lopta, sara, šaš, varoš..."¹

Dakle, u suvremenome bi hrvatskom standardnom jeziku bilo 14 pravih hungarizama, a to znači iskonski mađarskih riječi. Prva riječ (*akacija*) ipak to nije. Tome se mogu uputiti ozbiljni biljnozemljopisni, povijesnokulturni i etimološki prigovori.

Premda semantiku valja dobro razlikovati od etimologije, govoreći o nekome fitonimu i njegovu korijenskom podrijetlu, treba ga potanje i značenjski odrediti da znamo o čemu govorimo. Osim toga uz kronološki kriterij, kulturni i civilizacijski doticaj, glasovni i leksički oblik, semantički je kriterij nezaobilazan pri utvrđivanju etimona.²

U hrvatskome književnom jeziku čas se bagrem (*Robinia pseudoacacia*) naziva akacijom³, čas akacija (*Acacia Willd.*) bagremom⁴. Zbog vanjske sličnosti tih dvaju biljnih rodova, i u drugim evropskim jezicima, u običnu, nestručnu, govoru, dolazi do zamjene njihovih fitonima. Stoga i naši i strani rječnici i leksikoni novijeg datuma semantički precizno razgraničuju ta dva fitonima⁵.

Kako se dakle riječ *akacija* i riječ *bagrem* zamjenjuju, razgraničimo im najprije stručno, botaničko značenje.

Akacija, u novolatinskome botaničkom nazivlju *Acacia*, "rod je listopadnoga i vazdazelenog drveća, grmlja i polugrmlja, rjeđe drvenastih penjačica, iz porodice mahunarki (*Leguminosae*) i potporodice mimozoidejâ (*Mimosoideae*). Rod akacijâ obuhvaća više od 600 vrsta, rasprostranjenih većinom u tropskim i subtropskim krajevima... Drvo mnogih akacija cijeni se od davnine zbog trajnosti, specifične boje i mirisa."⁶

Bagrem, u novolatinskome botaničkom nazivlju *Robinia*, "rod je listopadnog drveća i grmlja iz porodice mahunarki (*Leguminosae*); obuhvaća oko 20 vrsta koje potječu

¹ Marija-Ana Dürriegl, *Hungarizmi u hrvatskome književnom jeziku*, Jezik, god. 35, br. 4, str. 98. Popis hungarizama napravljen je na temelju djela Lászla Hadrovicsa, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen, Académiai kiadó, Budapest, 1985.*

L. Hadrovics u navedenoj knjizi uz mađ. posredništvo dopušta i mogućnost da je riječ akacija preuzeta iz njemačkoga. Kako joj daje etimologiju, M.-A. Dürriegl ubrojala ju je među hungarizme.

² Pierre Guiraud, *L'Étymologie*, Paris, 1967, str. 37.

³ Julije Benešić, *Rječnik hrvatskog književnog jezika*, Zagreb, 1985, sv. I, s.v. *akácija* et *bagrem*.

⁴ Mirko Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1900, s.v. *acanthus* 2; Stjepan Senč, *Grčko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1910, s.v. *ákantha* 2; Milan Žepić, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb, 1967, s.v. *acanthus* b; *Biblija, Stari i Novi zavjet*, Stvarnost, Zagreb, 1968, *Izlazak*, 36, 20; 37, 2; 37, 4-5.

⁵ Minervin *Leksikon*, Zagreb, 1936, s. v. akacija et bagrema; *Leksikon JLZ*, Zagreb, 1974, s. v. akacija et bagrem; M. Deanović et alii, *Hrvatskosrpsko-francuski rječnik*, Zagreb, 1960, s. v. akacija et bagrem. *Osmojezični enciklopedijski rječnik*, JLZ, Zagreb, 1987, s. v. akacija et bagrem.

⁶ *Šumarska enciklopedija*, JLZ, Zagreb, 1980, sv. I, s. v. akacija (dalje ŠE). Usp. *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, Zagreb, 1966, I, s.v. akacija (dalje EIZ).

iz Sjeverne Amerike i Meksika. U novolatinskom je nazivlju nazvan po J. Robinu, koji ga je 1601. donio u Evropu (u Pariz)."⁷ Od toga roda najrašireniji je obični bagrem (*Robinia pseudoacacia*), bodljikavo drvo bijelih, rjeđe crvenkastih cvjetova; u nekim našim krajevima pogrešno se naziva akacijom, a do zamjene dvaju rodova i dvaju fitonima dolazi, kako rekosmo, i u drugim evropskim jezicima. Otuda mu, u botaničkome nazivlju, uz ime roda (*Robinia*), oznaka za vrstu (*pseudoacacia*), što znači lažna akacija, paakacija, da se označi razlika od prave akacije (*acacia vera*). Tako se obični bagrem i naziva u nekim evropskim jezicima: engleski *false acacia*; njemački *falsche Akazie*, uz stručni naziv *Robinie*, francuski *faux acacia*, uz stručni naziv *robinier*; španjolski *acacia falsa*, uz stručni naziv *robinia*.

U konkurenciji s nekoliko narodnih i knjiških riječi (akacija, bagren, bagrena, bagrema, drača, krunčica, kraljegač, kapinika, robinija) u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku, u značenju *Robinia*, ustalila se riječ bagrem. I ovdje se, s gledišta funkcionalnosti i standardnosti, leksičko bogatstvo pokazalo uboštvom! Riječ je poimeničeni pridjev bagren ("purpuran"), gdje je završno *n* prešlo u *m* (kao u *bedem* < *beden*, *badem* < *baden*). Riječ je zacijelo nastala u vezi s bagremom crvenih (purpurnih) cvjetova (*Robinia hispida* L.). Možda je u konačnici grecizam: bagrem < bagren (imenica) < bagren ("purpuran") < staroslavenskog *bagrъ* ("purpur"), možda < grč. *πορφύρα* "purpur".⁸

Tvrđnji da je riječ akacija iskonski mađarskog podrijetla najprije se može uputiti prigovor s biljnozemljopisnog gledišta. Premda nikad nisu posve sigurni i predvidivi kulturni i civilizacijski putovi neke riječi, između prirodnog areala neke biljke, njezina imenovanja i povijesnoga ili prapovijesnoga areala neke etničke grupe postoji neki odnos. Stoga je mala vjerojatnost da ćemo korijen fitonima neke tropske biljke naći u eskimskome jeziku ili etimon zoonima koje polarne životinje u papuanskom. No to je granični slučaj i svagda treba ostaviti otvorenu mogućnost kakvoj nepredvidivoj, katkad i hirovitoj kulturnoj i civilizacijskoj vezi.

Bez obzira, dakle, je li riječ o akaciji (*Acacia*) ili o bagremu (*Robinia*), ni jedan od tih dvaju biljnih rodova nije samonikao u sadašnjoj (srednje Podunavlje) ili nekadašnjoj (porječje rijeke Kame) mađarskoj postojbini. Akacije su tropske i suprotropske biljke, uglavnom afričkoga i australskog podrijetla, a sjeverna granica njihova prirodnog areala⁹ ide sjevernoafričkom obalom, Sinajem, južnim Izraelom te se dalje proteže južnoiranskom i indijskom obalom prema Indokini i Australiji. Bagrem je prenesen u Evropu iz Amerike tek početkom XVII stoljeća, i to u kraljevski botanički vrt u Parizu.¹⁰ Odande se, vjerojatno preko plemićkih perivoja, raširio po svojoj Evropi (veoma je raširen po Mađarskoj i Vojvodini). Tek se u XIX stoljeću raširio i po carskoj Rusiji, na čijem je području prapostojbina ugrofinskih plemena. Stoga je znatno umanjena, premda ne posve isključena mogućnost da su Mađari sreli te biljke u svojoj pradomovini i da su ih ondje imenovali svojom riječju, kao što je time znatno umanjena i vjerojatnost da su to učinili u novoj domovini, kad su na svome civilizacijskom putu sreli spomenute biljke.

⁷ ŠE, sv. I, str. 63. Usp. ELZ, sv. I, s. v. bagrem.

⁸ Petar Skok, *Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, sv. I, s. v. bāgra. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, I, s. v. bagrem et bagar.

⁹ ŠE, sv. I, str. 16. i 17.

¹⁰ *Ib.*, str. 63-65.

Premda prigovor s biljnozemljopisnoga gledišta znatno umanjuje mogućnost da je riječ akacija pravi hungarizam, on je potpuno ne isključuje. Duhan na primjer potječe iz Amerike, a fitonim smo te biljke dobili u hrvatski jezik iz arapskoga posredstvom turskog jezika. Kamelija potječe s Dalekog istoka i u kineskom i japanskom jeziku vjerojatno ima svoj izvorni fitonim, a u evropskim se jezicima preko botaničkog nazivlja udomačila novolatinska kovanica (*Camellia*; prema latiniziranom prezimenu češkoga botaničara G.J. Kamela). No mađarski nikad nije imao civilizacijsku posredničku ulogu kakvu su imali latinski, arapski i turski.

Postoji ipak jedna kulturnopovijesna i kronološka činjenica koja sasvim pouzdano isključuje mogućnost da je riječ akacija pravi hungarizam. Pri utvrđivanju etimona neke riječi nezaobilazan je kronološki kriterij,¹¹ precizno datiranje pojave ispitivane riječi. Po tome kriteriju etimon treba da svagda prethodi izvedenici. Kad bi riječ akacija bila pravi hungarizam, trebalo bi da ta riječ na mađarskome (*akác*) prethodi latinskoj riječi *acacia*. Povijesne činjenice dokazuju suprotno.

Riječ *acacia* spominje već Plinije Stariji (*Naturalis historia*, knj. 13, pogl. 63)¹² u I stoljeću n.e., dakle gotovo tisuću godina prije nego što su se Mađari naselili u srednjem Podunavlju. Ta kronološka činjenica potpuno isključuje mogućnost da bi riječ akacija bila pravi hungarizam, to jest riječ iskonski mađarskog podrijetla. Ostaje, dakako, otvoreno pitanje je li ona, s obzirom na posredovanje u hrvatski književni jezik, pa-hungarizam, no o tome će biti riječi poslije.

Riječ *akacija* tipični je evropeizam i pripada brojnim riječima grčkoga i latinskog podrijetla, koje su, posredovanjem tih dvaju klasičnih jezika, ušle u većinu suvremenih evropskih jezika kao njihova civilizacijska nadgradnja. Etimolozi¹³ se većinom slažu da je to grecizam (*akakía*), koji je preko klasičnoga latinskog (*acacia*) ili posredstvom novolatinske botaničke nomenklature (*Acacia*) ušao u suvremene evropske standardne jezike. Neki¹⁴ ipak drže da je i biljka i njezin fitonim egipatskog podrijetla, a starogrčki bi bio samo jezik posrednik.

Grci su zacijelo samu biljku upoznali preko starih Egipćana. Herodot, govoreći o staroegipatskoj brodogradnji, opisuje jednu vrstu akacije pod nazivom *ákantha*: "A ladje tovarne grade od akante, koja je nalik na kirenski lotos, a paklina joj je gumija. Iz te akante tešu grede...Katarku grade od akante, a jedra od bibla."¹⁵ Tome Herodotovu opisu

¹¹ P. Guiraud, *nav. dj.*, str. 38.

¹² Felix Gaffiot, *Dictionnaire illustré latin-français*, Paris, 1934, s. v. *acacia*.

¹³ W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1968, s. v. *acacia*; Albert Dauzat, *Nouveau Dictionnaire étymologique et historique*, Paris 1964, s. v. *acacia*; O. Bloch i W. von Wartburg, *Dictionnaire étymologique de la langue française*, Paris, 1968, s. v. *acacia*; *The Concise Oxford Dictionary of English etymology*, Oxford 1986, s. v. *acacia* et *acanthus*; Paul Robert, *Dictionnaire de la langue française*, Paris, 1970, s. v. *acacia*; *Dizionario enciclopedico italiano*, Roma, 1955, I, s. v. *acacia*; *Deutsches Universal Wörterbuch*, s. v. *Akazie*; *Slovar' ruskogo jazika*, I, Moskva, 1957, s. v. *akácija*.

¹⁴ Petar Skok, *Nav. dj.*, sv. I, s. v. *akačija*; Zingarelli, *Vocabolario della lingua italiana*, 1971, s. v. *acàcia*; Hjalmar Frisk, *Griechisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg 1960, I, s. v. *akakía* et *akakális*.

¹⁵ *Herodotova povijest*, preveo August Musić, Zagreb, 1887, I. dio, knj. 2, pogl. 96. Prema prijevodu Milana Arsenića (1988²) Herodotova bi *ákantha* jednom bila "vrsta trna", drugi put "bagram".

odgovara *spina acgyptiaca* antičkih latinskih pisaca, a u novolatinske botaničkom nazivlju: *Acacia arabica* Wildenow, *Acacia nilotica* Delile, *Acacia tortilis* Hayne, *Acacia seyal* Delile, *Acacia farnesiana* Will., *Acacia albida* Delile. Staroegipatski se ta vrsta akacije zvala *šnšt*(f), kasnije *šonte*, a hebrejski *šittāh*, u pluralu *šittim*.¹⁶

Što se tiče staroegipatskog posredovanja samog fitonima, to, čini se, nije tako očito. Skok¹⁷ i Frisk¹⁸ spominju samo tu mogućnost, a ne navode ni eventualnu staroegipatsku riječ koja bi glasovno upućivala na grčku riječ *akakía*. Premda zadovoljavaju sa stajališta kulturnog doticaja i semantičkog kriterija, staroegipatsku riječ *šnšt* i hebrejsku *šittāh* teško je glasovno dovesti u vezu s grčkim fitonomom.

Ni oni koji drže da je riječ akacija pravi grecizam nisu jednodušni s obzirom na korijen te riječi u grčkome.

Po B. Klaiću¹⁹ riječ akacija etimološki bi potjecala od grčke riječi *akakía*, koja znači nedužnost, nevinost. Slično je tumačenje dano u Vujaklijinu leksikonu: "kod slobodnih zidara (akacija je) simbol čednosti i nevinosti (po tome što grč. reč *akakía* znači nevinost)".²⁰ O slično simboličnome značenju te riječi govori i Ivan Belostenec u svome latinsko-hrvatskome rječniku, gdje kaže da to "drvo egipatsko" "pravdenost i nekrivičnost znamenjuje".²¹

Takvo etimološko tumačenje vjerojatno ostaje na prvome dojmu, poseže za prvim homonimom (*akakía* "nedužnost", "nevinost") i simbolikom koja se preko toga homonima uobičajila. Stoga je zacijelo na rubu pučke etimologije.

Drugo²² etimološko tumačenje također polazi od pretpostvke da je riječ akacija pravi grecizam, ali je razložnije i uvjerljivije. Po tome tumačenju tvorbeno bi značenje grčke riječi *akakía* ("akacija") bilo "bodljikavo drvo", a u korijenu bi te riječi bilo grčko *akē* ("trn", "bodlja").

Premda nemam uvida u dokazni postupak toga tumačenja, ono je uvjerljivo i s glasovnog i sa psihološkog gledišta. Isti se korijen nalazi u još dva grčka fitonima koji znače bodljikave biljke (*ákantha* i *ákanthos*).²³ Osim toga poznato je da se biljke često imenuju po nekome vanjskom uočljivu svojstvu (oblik krošnje, lista, bodljikavost). Tako u hrvatskome riječ trn znači najprije "bodlja", a onda bilo kakvo "trnovito drvo ili grm"; dodavanjem dočetka imamo naziv za određenu biljnu vrstu (trnjina). Jedno je od uočljivih vanjskih obilježja i akacije i bagrema bodljikavost. Tako se po kopnenoj Dal-

16 Wilhelm Gesenius, *Hebräisches und aramäisches Handwörterbuch über das Alte Testament*, 1962, s. v. *šittāh*. Franciscus Zorell, *Lexicon hebraicum et aramaicum Veteris testamenti*, Roma, 1962, s. v. *šittāh*.

17 Nav. dj. s. v. akacija.

18 Nav. dj. s. v. akakía.

19 Rječnik stranih riječi, Zagreb, 1979, s. v. akacija.

20 Milan Vujaklija, *Leksikon stranih reči i izraza*, Beograd, 1980, s. v. akacija.

21 *Gazophylacium*, I, s. v. acacia.

22 *The Concise Oxford Dictionary of English etymology*, Oxford, 1986, s. v. acacia et *acanthus*. *The Collins English Dictionary*, 1986, s. v. acacia. A. L. Hayward i J. J. Sparkes, *The Concise English Dictionary*, Ljubljana, 1984, s. v. acacia.

23 Wilhelm Gemoll, *Griechisch-deutsches Wörterbuch*, 1979, s. v. *ákantha* et *ákanthos*. S. Senc, nav. dj. s. v. *ákantha* et *ákanthos*.

maciji i jugozapadnoj Bosni bagrem (*Robinia pseudoacacia*) naziva dračom, analogno prema drači, bodljikavu raslinju. I Herodot²⁴ je, čini se, jednu egipatsku akaciju imenovao po tome prvom dojmu grčkom riječju *ákantha* ("trn", "bodlja").

Po nekima²⁵ bi grčka riječ *akakía* značila isto što i hebrejska riječ *šittāh*, dragocjeno drvo od kojeg je bio načinjen kovčeg zavjetni i letve obrednoga šatora i Jahvina prebivališta. Pretpostavlja se da bi to bila vrsta akacijevine, što nije nevjerovatno. Kao što rekospo, sjeverna granica prirodnoga areala akacije prolazi Sinajem i južnom Palestinom, a upravo su onuda u 13. stoljeću pr.n.e. hebrejska plemena nadirala prema Kanaanu, svojoj budućoj postojbini. Akacija je dakle tim plemenima bila nadohvat ruke, a drvo joj je trajno, obojeno i mirisno, dakle prikladno za sakralne predmete.

Tako nas traganje za korijenom riječi akacija vodi preko grčko-rimske civilizacije do starog Egipta, a odande hebrejskome kulturnom krugu. Odavde, preko prijevoda Biblije, osobito onog teksta u Izlasku 36,20; 37,2; 37,4-5 gdje se spominje riječ *šittāh*, vraćamo se suvremenim evropskim standardnim jezicima pa i suvremenome hrvatskom standardnom jeziku. Stoga je zanimljivo vidjeti kako su glavni evropski jezici preveli tu riječ iz Starog zavjeta i kako je ona prevedena u najnovijem hrvatskom prijevodu.

Dakako, hebrejska riječ *šittāh* (pl. *šittim*) s riječju *akacija* nema etimološke već semantičke i kulturne veze, no kako je kuturološko-civilizacijski postupak bio nezaobilazan u ovome članku, ova nas upadica neće udaljiti od zadane teme. Ona će osim toga ostati u okviru semantičkog razgraničenja riječi akacija i riječi bagrem u suvremenom hrvatskom standardnom jeziku.

Riječ *šittāh* spominje se na više mjesta u Starome zavjetu, i to u pluralu (*šittim*). Evo tih nekoliko karakterističnih mjesta prema posljednjemu prijevodu na hrvatski:

"Trenice nauzgor za Prebivalište izrade *od bagrenova drva*."

(Izlazak, 36, 20)

"Besalel napravi Kovčeg *od bagrenova drva*..."

(Izlazak, 37, 2)

"Napravi i motke *od bagrenova drva* i u zlato ih okuje, onda provuče motke kroz kolutove kovčega sa strane, za nošenje kovčega."

(Izlazak, 37, 4-5)

Hrvatskoj sintagmi "*od bagrenova drva*" u Septuaginti odgovara "*ksíla ásepta*", u Vulgati "*de lignis Setim*", u Katančićevu prijevodu "*od dervah setim*", u Daničićevu prijevodu "*od drveta sitima*", u ruskome prijevodu "*iz dereva sittim*", u njemačkome, Lutherovu prijevodu "*von Akazienholz*", u francuskome prijevodu "*de bois d'acacia*", u engleskome prijevodu "*of shittim wood*", u talijanskome prijevodu "*di legno di setim*", u španjolskome prijevodu "*de madera de Sittim*", u mađarskome prijevodu "*Sittim fából*" (1871) i "*akácslából*" (1976).

Septuaginta ne zadržava ni hebrejski fitonim (*šittim*), ni njegov grčki značenjski ekvivalent (*akakía*, *ákantha*); ona u prijevodu donosi samo jednu kvalitetu, osobinu što

²⁴ Nav. dj., I, dio, knj. 2, pogl. 96.

²⁵ Wilhelm Gesenius, *nav. dj.*, s. v. *šittāh*; Franciscus Zorell, *nav. dj.*, s. v. *šittāh*. Zanimljivo je da neki rječnici engleskog jezika riječ *acacia* tumače riječju *shittah*. *Webster's Ninth New Collegiate Dictionary*, 1987, s. v. *acacia* et *shittah*; *Dictionary of the English language*, Longman, 1984, s. v. *acacia* et *shittahwood*.

je ima akacijevina, "šitimovina": "ksíla ásepta", "zdravo, otporno drvo". Vulgata, Katančićev, Daničićev, ruski, talijanski, španjolski i mađarski (iz 1871) prijevod u navedenoj su sintagmi zadržali latinskom jeziku prilagođen hebrejski fitonim *šittim*. Engleski prijevod donosi hebrejski fitonim engleskom grafijom. Njemački i francuski prijevod donose značenjski ekvivalent hebrejske riječi (*Akazie, acacia*). Mađarski prijevod iz 1976. sintagmu "Sittim fából" zamjenjuje sintagmom "akáczfából", no nije mi poznato kako mađarski leksički označuje značenjsku opoziciju *Acacia ≈ Robinia*. Prevodeći hebrejski fitonim *šittim* hrvatski se prijevod opredijelio za riječ *bagren*, nstandardnu inačicu riječi *bagrem*, a već smo rekli da se u hrvatskome katkad akacija naziva bagremom, a katkad bagrem akacijom. Stoga je najnoviji hrvatski prijevod u navedenoj sintagmi ("od bagrenova drva") značenjski kriv (ako riječ *bagrem* označava samo robiniju) ili neprezican (ako riječ *bagrem* označuje i robiniju i akaciju), a kulturološki gubi određenu nijansu i suznačenje.

U književnome tekstu, a biblijski je tekst zacijelo književni tekst, botanika nije svagda presudna. No premda je Biblija književni tekst, ona je istodobno i nešto više i šire od toga, među ostalim i kulturni i civilizacijski dokument u najširem i najdubljem smislu te riječi. Zato je spomenuta sintagma ("od bagrenova drva") neprimjerena zbog više razloga. Riječ je o anakronizmu, zemljopisnoj i kulturološkoj neprimjerenosti. *Bagrem* (*Robinia*) prenijet je u Stari svijet tek nakon otkrića Amerike, preciznije tek u XVII stoljeću. Pa kao što bi grub anakronizam bio kad bi tko rekao da je kralj Salomon uzgajao duhan, isto je tako povijesno neprimjereno reći da su stari Izraelci pravili sakralne predmete od bagremovine ili "od bagrenova drva".

Osim toga neke biljke zemljopisno i kulturno obilježavaju neki kraj i neko podneblje. Tako maslina i čempres obilježavaju Sredozemlje, a cedar libanonski istočno njegovo područje. Pa kao što bi u biblijskome tekstu neprimjereno bilo riječ *čempres* zamijeniti riječju *tuja*, a riječ *cedar* riječju *bor*, tako je isto i s riječima *šitim* ili *akacija*. Kad se zamijene riječju *bagrem*, gubi se određeno zemljopisno i kulturno suznačenje.

K tome je akacijevina ili šitimovina trajno, obojeno i mirisno drvo, dakle prikladno za sakralne predmete. *Bagremovina*, unatoč trajnosti i elastičnosti, to nije. Stoga bi trebalo da sporna sintagma ("od bagrenova drva") glasi: "od šitimova drva", "od šitimovine", ili, ako je šitim vrsta akacije, "od akacijeva drva", "od akacijevine". Time bi se spasilo i određeno povijesno-umjetničko suznačenje, nešto što ide uz sakralno, posvećeno (dragocjen kristal, dragocjen metal, dragocjena kost, dragocjeno drvo). Kako bi samo bilo neprimjereno sintagmu (*Izlazak*, 37,4-5) "i u zlato ih okuje" prevesti: "i u metal ih okuje", ili "i u lim ih okuje"!

Inače je najnoviji hrvatski prijevod Biblije na drugim mjestima imao sluha i tankoćutnosti za kulturološki aspekt, što se vidi u prihvaćanju približnoga hebrejskoga izgovora u pisanju mnogih vlastitih i osobnih imena umjesto oblika uobičajenih preko latinskog prijevoda: Šaul mjesto Saul, Jošua mjesto Jozua itd. To se vidi i u čuvanju izvornog toponima *Šitim* (Jošua, 3,1).

Dakle, iz navedenih biljnozemljopisnih, povijesnokulturnih i etimoloških razloga očito proizlazi da riječ *akacija* nije pravi hungarizam. No je li ona možda pahungarizam s obzirom na suvremeni hrvatski standardni jezik? Ovo pitanje ostaje otvoreno i valja ga pomno razmotriti, no i tome se mogu uputiti veoma ozbiljni prigovori.

Riječ akacija je, rekosmo, tipični evropeizam, riječ po svoj prilici grčkog podrijetla, a latinski ju je, najprije preko klasičnih tekstova, a poslije i preko novolatinske botaničke nomenklature, posredovao evropskim standardnim jezicima: lat. *acacia*, talijanski *acacia*, španjolski *acacia*, portugalski *acacia*, rumunjski *acaț*; engleski *acacia*, nizozemski *acacia*, njemački *Akazie*; hrvatski *akacija*, ruski *akacija*, slovenski *akacija*, poljski *akacja*, češki *akácie*; mađarski *akác*; turski *akasya*.

Po P. Skoku mjesto dubrovačkog izgovora [âkačija] današnji bi izgovor [akacija] bio "valjda preko njemačkog izgovora".²⁶ Njemački bi dakle s obzirom na glasovnu prilagodbu u suvremenome standardnom jeziku bio jezik posrednik te bi riječ akacija u tom smislu bila pagermanizam.

Čini mi se da je neopravdano u njemačkom tražiti jezik posrednik s obzirom na izgovor glasa *c* u riječi akacija. Premda je u dubrovačkome govoru (âkačija) glas *č* neosporno prema talijanskome izgovoru riječi *acàcia* [akača], izgovor riječi akacija u suvremenome hrvatskom standardnom jeziku valja potražiti u latinskome srednjovjekovnom izgovoru te riječi, koja se u nas tako izgovara i u novolatinskome botaničkom nazivlju. A ona je, vjerojatno preko Plinijevih tekstova, bila poznata i našim učenim ljudima, što potvrđuje i Belostenčev rječnik,²⁷ gdje se riječ *acacia* spominje u oba dijela tog rječnika. Osim toga glasovno i oblično ta je riječ u suvremenome hrvatskome standardnom jeziku najbliža latinskome obliku (*acacia*, *ae*, *f*) i njegovu srednjovjekovnom izgovoru srednjoevropskome [akacija]. Stoga izgovorno i oblično posredovnije drugdje i ne treba tražiti, pa ni u mađarskom ili u njemačkom jeziku.

S a ž e t a k

Marko Kovačević, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb
UDK 801.54:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 21. studenog 1988.

Racines étymologiques et culturelle du mot akacija

L'auteur traite le problème de l'étymologie du mot *akacija* et de ses valeurs sémantiques dans la langue croate.

²⁶ *Nav. dj.* s. v. *akačija*.

²⁷ *Nav. dj.*, I, s. v. *acacia*; II s. v. *termina*. Plinije (Stariji) na popisu je rimskih kasika u Belostenčevu predgovoru.

SLOGOVNA STRUKTURA HRVATSKOGA KNJIŽEVNOG JEZIKA

Zrinka Babić

(Nastavak)

Ovo se pravilo može iskazati formulom, kao što je to uobičajeno u generativnoj fonologiji, jer su svi navedeni slogovni spojevi nemogući zbog istih osobina, odnosno obilježja. Za to se potrebno poslužiti i tablicom generativnih razlikovnih obilježja.⁸

Tablica razlikovnih obilježja

	pbf	t d c z s	c ʃ č ʒ š ʒ	kgh	mnn	l λ r v j	i e ě a ou
zvonak	---	-----	-----	---	+++	+++++	+++++
vokalan	---	-----	-----	---	---	++++-	+++++
konsonantan	+++	+++++	+++++	+++	+++	++++-	-----
visok	---	-----	+++++	++-	- - +	- + - +	+ - - - +
stražnji	---	-----	-----	+++	---	-----	-----+
nizak	---	-----	-----	- - +	---	-----	-----+
prednji	+++	+++++	-----	---	++-	+ - - +	-----
rubni	---	+++++	+++++	---	- ++	++++-	-----
zvučan	- +	- + - +	- + - +	- +	+++	+++++	+++++
napet	+ - +	+ - + - +	+ - + -	+ - +	---	-----	- - + - -
prekidan	+ + -	+ + + -	+ + + -	+ + -	+++	-----	-----
oštar	- - +	- - + + +	- - + + +	---	---	- - - +	-----
nosni	---	-----	-----	---	+++	-----	-----

Objašnjenje novih,⁹ tj. različitih RO:

- Glas je zvonak ako je moguće spontano ozvučenje pri njegovoj tvorbi.
- Glas je visok ako se pri njegovoj tvorbi jezik podiže.
- Glas je nizak ako se pri njegovoj tvorbi jezik spušta.
- Glas je stražnji ako se jezik povlači unatrag.
- Glas je prednji (engl. *anterior*) ako se prepreka tvori u prednjem dijelu usne šupljine, od alveola do usta.
- Glas je rubni (engl. *coronal*) ako se prepreka tvori rubovima jezika.

⁸ Ova je tablica napravljena prema knjizi: "The Sound Pattern of English" N. Chomskog i M. Hallea, 1968, New York, Harper & Row. Slogotvorno τ nije poseban fonem, već alofon fonema r okružen suglasnicima. U također prihvatljivom opisu s dva fonema τ bi se razlikovalo od r po tome što bi bilo [-konsonantno], ali tada se za svakog od njih mora znati kad se pojavljuje bez obzira na okolne glasove. Takav fonemski sastav hrvatskog zastupa D. Brozović i dokazuje ga parom *istro* (p. prošli od *istrti*) i *Istro* (vok. od *Istra*), (prema Z. Muljačić, nav. djelo str. 123). Može mu se pridodati i *zadro* (p. prošli od *zadrjeti*): *Zadro* (prezime). Predloženi opis samo s jednim r za oblike *istro* i *zadro* zahtijeva navođenje slogovne granice, iako bi se to moglo riješiti i preslogovljavanjem, ali se u to zasad neću upuštati.

⁹ Usp. generativnu tablicu s tablicom RO izrađenom prema R. Jakobsonu, M. Halleau i ostalima:

	pbf	t d c z s	c ʃ č ʒ š ʒ	kgh	mnn	l λ r v j	ie ě a ou
vokalski	---	-----	-----	---	+++	++++-	+++++
konsonantski	+++	+++++	+++++	+++	+++	++++	-----